

Randbøl Sogns



Lokalarkiv og Museumsforening

Nyt om Gammelt

nr. 70 januar 2020

Årsberetning fra Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museumsforening november 2018 - nov. 2019

Af Svend Aage Hansen, formand.

I november 2018 afholdtes for de frivillige ved lokalarkiv og museum en kursusaften, hvor Frank Laursen fortalte om matrikelsystemet. En spændende aften, hvor alle blev klogere.

Generalforsamlingen sidst i november, hvor ca. 40 medlemmer deltog, var en rigtig hyggelig aften, ikke mindst på grund af, at der efter "den store julefrokost" og generalforsamling iflg. vedtægterne var indlagt en konkurrence: Fup eller Fakta om museumsgenstande.

Første søndag i advent var der det traditionelle juleåbenthuss. Der var pænt fremmøde af lokale gæster, som kiggede på det julepyntede museum og hyggede sig med kaffe og hjemmebagte æbleskiver. Der var også mulighed for at støbe stearinlys og lave en juledekoration.

Ved lukketid tændtes Vandel Borgerforenings juletræ i museets have.

Foreningen tog i 2018 et nyt initiativ i samarbejde med Vandel Idrætshal:

"Antik, samler- og Kræmmermarked" i Vandelhallen, som foregik i februar

måned. Det blev en kæmpesucces. Alle stader blev udsolgt. I februar 2019 afholdtes kræmmermarkedet igen, også her med et godt resultat.

Indtjeningen ved salg af lopper og leje af kræmmer-

boder er et godt tilskud til det selvstændige museums økonomi.

Orkesteret "Præstens Blues Band" har lånt øvelokale på museet i Vandel. I taknemmelighed valgte de endnu en gang i 2019 at donere en koncert til foreningen.

Den afholdtes på Randbøldal Camping. Igen i år blev der totalt udsolgt. Arrangementet startede med dejlig aftensmad: "Stegt flæsk med persillesovs og citronfromage". Derefter musikalsk underholdning til kl. 23.

Som noget nyt blev der afholdt amerikansk lotteri, som gæsterne tog vel imod.

I forbindelse med Fest- & Kulturugen gennemførtes en velbesøgt historisk naturvandring i marts med naturvejleder og bestyrelsesmedlem Peer Høgsberg som guide i Frederikshåb Plantage med røsefeltet, den tidligere planteskole m.m. Det var koldt, men velbesøgt med ca. 40 personer, der trodsede kulden for at høre om plantagens spændende historie.

Igen i år deltog foreningen med vores reberbane på Randbøldal Borgerforenings Valdemarsmarked den 15. juni. På denne måde synliggør vi også foreningen.

Sommerudflugten for de frivillige med ledsagere gik til Børkop Vandmølle med "farbror Svends samling". Efter frokost i restauranten fortsatte selskabet til Smidstrup Museum, hvor vi besøgte samlingerne, der fortæller landsbyens og egnens historie. Det frivillige personale serverede kaffe og æblekage for gæsterne og fortalte om deres arbejde med at drive et privat museum. Flere gode idéer blev taget med hjem til Vandel.

I år er der åbnet to nye udstillinger på museet, nemlig: En flot udstilling af en fin stue med originale møbler fra "Det hvide Palæ" i Randbøldal.

Fortsætter side 2



Årsberetning fortsat.

Desuden er legetøjsudstillingen ajourført, og der er i den etableret en helt ny afdeling, et sceneri af et teenageværelse fra 1980'erne.

Begge udstillinger er seværdige og absolut interessante for publikum, som vi håber vil aflægge et besøg

Her skal sløret også løftes for, hvad vi arbejder videre med i resten af 2019:

Med Søren Pallesen som tovholder er der i kælderen blevet plads til en udstilling omhandlende Vandel flyveplads, startende med, at tyskerne kom og anlagde den i 1943-45. Dernæst fortælles om perioden efter krigen, hvor flyvestationen nu blev overtaget af Nato, som i årenes løb udbyggede stedet, lige indtil flyvestationen blev nedlagt i 2003 og overgik til privat regi.

Der vil blive en lille afdeling omhandlende Lancasterflyet, som blev skudt ned af tyskerne, med de originale gravkors for den omkomne besætning – og et propelblad fra flyet.

Udstillingen forventes åbnet først i 2020, og titlen vil nok blive "Vandel som fæstningsby".



Forår på Vandelgård marts 2016

Malteserkorset

Af Svend Aage Hansen



I forbindelse med den nye udstilling omhandlende Flyvestation Vandel vil der naturligvis blive udstillet mange tyske ting fra besættelsestiden, da det jo var tyskerne, der startede hele processen.

Vi har mange originale genstande fra krigens tid, som vil blive vist her. Der er ting fra den udstilling, der tidligere fandtes på stueetagen, og som nu er blevet flyttet ned i kælderen, suppleret med genstande fundet i museets magasin.

Da man søgte efter anvendelige genstande, fandt Søren Pallesen et flot malteserkors, der bragte tanker hen på det tyske jernkors, fordi det havde samme størrelse og indlagt sort emalje.

For at være sikker på, at korset faktisk havde forbindelse til tyske ordener, spurgte han mig, om jeg ikke kunne få brormand, Ejnar Steen Hansen, til at kigge på det, da han er en slags ekspert på området.

Efter behagelig telefonsamtale spurgte han, om der var årstal eller stempler indgraveret? Det var der ikke. -"Jeg kommer forbi med en bog, jeg har, med samtlige tyske ordener fra 2. Verdenskrig". Efter at have studeret bogen, kunne det fastslås, at det var et stykke tin-lignende metal, der var udformet som en art efterligning af en ægte orden.

Dette "smykke", om man vil, indgår naturligvis ikke i den aktuelle udstilling. Der foreligger ingen beretning om, hvorfra det stammer eller om, hvem givoren er.

Yderligere kan her fortælles, at den tyske orden "Jernkorset" blev indstiftet i 1813, under Napoleonskrigene. Herefter lå det i "dvale" i ca. 50 år. I første og især i anden Verdenskrig blev det brugt flittigt. Ordenen fandtes både i første og anden grad, foruden med sværd og med egeløv.

Det fortælles, at Hitlers stedfortræder, Herman Göring, på et tidspunkt henvendte sig til Hitler og spurgte, om man ikke skulle lave et ekstrastort jernkors til dem, der havde gjort en ekstraordinær indsats for "der Vaterland". "Hvem skulle have sådan en orden?", spurgte Hitler. – "Dem, mein Führer", blev der svaret. Det syntes Hitler ikke, han var berettiget til.

Ordenen blev kun uddelt én gang: Til Hermann Göring selv! Den sad på hans bryst, indtil amerikanerne rev samtlige ordener af ham efter krigen i forbindelse med Nürnbergprocessen.

Fredag, den 22. november 2019 på Randbøldal camping

Af Bente Lykkegaard, sekretær f. RSLM

Efter fællessang og spisning gik generalforsamlingen i gang.

Herluf Sørensen valgtes (som mange gange tidligere) til ordstyrer.

Formandens beretning:

Svend Aage Hansen afgav sin årsberetning, som godkendtes af forsamlingen.

Aflæggelse af revideret regnskab:

Kasserer, Søren Pallesen, gennemgik regnskabet, både for foreningskonto og bogkonto. (Regnskabet godkendt af revisorerne uden bemærkninger).

Det oplystes, at 20.000 kr. er ført fra bogkontoen over til foreningskontoen, hvor beløbet er anvendt til opbygning af den kommende udstilling (Flyvestation Vandels historie + legetøjsudstillingens teenagerværelse). Begge regnskaber blev godkendt uden kommentarer.

Fastlæggelse af kontingent:

Kontingentet fortsætter uændret som i det forløbne år: Enlige: kr. 95,- / par: kr. 150,-.

Valg af bestyrelsesmedlemmer, suppleanter m.fl.:

Peer Høgsberg trak sig fra bestyrelsen efter mange år. Nyvalgt blev Julius Guttesen.

Karen Margrethe Damkjær valgtes til ny suppleant (i stedet for Julius Guttesen).

Den samlede bestyrelse består herefter af:

Svend Aage Hansen,

Søren Pallesen,

Hanne D. Hansen,

Julius Guttesen

Bente Lykkegaard.

Suppleanter: Nikolaj Sørensen, Karen Margrethe Damkjær.

Valg af revisor: Tove Sørensen modtog genvalg.

Valg af revisorsuppleant: Bente Kloster

Eventuelt:

Peer Høgsberg tilbød fortsat at lave ture i museumsforeningens regi.

Der blev spurgt, om foreningen har planer om markering af genforeningen i 1920? Det har den ikke på nuværende tidspunkt.

Det oplystes, at man planlægger en hvervekampagne i nytåret 2020 i forsøget på at hverve nye medlemmer til foreningen, hvis medlemstal er svagt dalende.

Efter generalforsamlingen konstituerede bestyrelsen sig således:

Formand: Svend Aage Hansen

Næstformand: Julius Guttesen *

Kasserer: Søren Pallesen

Sekretær: Bente Lykkegaard

Bestyrelsesmedlem: Hanne Damgaard Hansen

Suppleanter: Nikolaj Sørensen, Karen Margrethe Damkjær

(*Julius repræsenterer foreningen i "Ålams", der er sammenslutningen af lokalarkiver i den tidligere Egved Kommune. De udgiver bladet Spidsbarren).

Stormen den 3. december 1999

Af Svend Aage Hansen

I anledning af, at det nu er 20 år, siden denne storm raserede Sønderjylland og senere drog hængende hen over Fyn, vil jeg lige minde læserne om dette:

Stormen blev kaldt århundredets storm, men var i virkeligheden en orkan, og den fik -

efter nyt navnesystem for orkaner – navnet "Adam".

Som nævnt var det Sønderjylland og Fyn, der tog det store tryk. En fynsk avis skrev i en artikel herom: "Fyn er væltet".

Der var to ting, der især faldt i øjnene, nemlig: Bygninger (især ældre landbrugsbygninger) og så naturligvis vore skove – herunder specielt vore granplantager. Rødgraner har jo desværre ikke pælerod, men trævlerod, og derfor vipper de forholdsvis let omkuld med store rodkager som synligt tegn herpå.

De træer, der måske havde store rødder mod sydvest, modstod stormen. Senere ændrede den retning, først fra vest, og senere igen gik den over i nordvest. Derfor lagde stammerne sig over hinanden som et

Mikado-spil. Så skovene fik hele "repertoiret".

De træer, som kunne modstå dette pres, blev flået fra hinanden oppe på midten, så de stod og ragede op imellem de væltede træer. (Ja, man kan godt sige, at hele scenariet mindede en

hel del om den finske vinterkrig – her var det dog tusindvis af russiske granater, der knuste skovene). Efter oprydningen efter orkanen Adam ydede den danske stat tilskud til genplantning, men man forlangte, at kun udvalgte træarter måtte plantes, bl.a.



Randbølgård tidligt om morgenen d. 4. dec. 1999

bøg, eg, fyr, lærk, fuglekirsebær, el og lind.

Rødgranen fik man ikke hjælp til, trods det, at ca. 98 % af alt produktionstræ i Danmark netop stammer fra denne træart. (Rødgranen, som har været her i over 200 år, kan ikke anerkendes som dansk træsort. Det kan godt vække undren, når en udlænding, der har boet i Danmark i 7 år, kan anerkendes som dansker. Det kalder jeg for en diskriminering af rødgranen!)

Bygningerne, især ældre landbrugsbygninger – fik også kærligheden at føle. Da jeg netop i dagene efter stormen var i Kolding, lå der knuste teglsten rundt om i gaderne, og Koldinghus var heller ikke gået ram forbi. Her var hele vestsiden af taget blæst – eller revet af.

Læs på www.RSLM.dk hvordan Svend Aage personligt oplevede stormen, da hans skov væltede.



Grøns skov fra Vandel mod Randbøl kirke. Solen er ved at stå op lørdag morgen d. 4. dec. Fotos af Hanne Damgaard Hansen

I Erhvervspark Vandels gamle sheltere/bunkere har firmaer, som handler med fyrværkeri, til huse. Seest katastrofen i november 2004 gav anledning til at finde et sikkert sted. Det fandt man i Vandel.

250 stk. 40-fodscontainere med fyrværkeri skaber jobfest i Vandel

På Fyrværkeriekspertens lager i Vandel er der i de sidste dage op til nytår allermest travlt, og hele mandskabet er kaldt ind til at sende de sidste af de i alt 17.000 kubikmeter fyrværkeri afsted til landets byggemarkeder.

Kilde: Danskindustri.dk medlemsblad DI BUSINESS af 27.12.19



Erhvervspark Vandel

Det meste af året lever Fyrværkerieksperten en relativt afdæmpet tilværelse på et kontor i Thisted i Nordjylland. Men fra september begynder virksomhedens årlige import af 250 40-fodscontainere med fyrværkeri fra Kina at ankomme.

Derfra bliver aktiviteten i virksomheden trappet op, og i november flytter virksomheden alle ansatte fra Thisted til lageret i Vandel for at gøre klar til fyrværkerisalgets absolut travleste dage 29. og 30. december.

- Vi har 22 fastansatte, der er her hele året. Fra september stiger antallet af medarbejdere. Ugen mellem jul og nytår er den absolut travleste, og der runder vi 100 medarbejdere, siger produktionschef i Fyrværkerieksperten, David Sandahl.

Nogen tager fri for at være med

De 250 containeres indhold svarer til 17.000 kubikmeter fyrværkeri, og det udgør cirka to tredjedele af den samlede import af fyrværkeri til Danmark. I alt beskæftiger branchen omkring 250 fuldtidsansatte i højsæsonen i december og omsætter for cirka 200 mio. kr. Langt hovedparten omsættes op til nytår.

Det hele sker på vores lager fra midt november og frem til januar. Derfor giver det mening at rykke alle medarbejderne til Vandel i den periode, siger David Sandahl.

De fleste af Fyrværkeriekspertens medarbejdere er sæsonansatte, der kun arbejder mellem en og fire måneder ad gangen. Heldigvis kommer omkring 80 procent af dem tilbage år efter år.

Der er flere, der har været her vinteren over i mere end 10 år i træk. Nogen tager endda fri fra deres andet arbejde for at være her, siger David Sandahl.

Nytårsraketten bliver plastikfri

Til næste nytår bliver det lettere at købe fyrværkeri uden miljøskadelige plastikdele. Danmarks to største importører af nytårskrudt, Fyrværkerieksperten i Thisted og AFAC i Aalborg, vil ikke længere importere fyrværkeri med plastik i. Plastikken bliver erstattet af genanvendelige materialer som pap og træ, som naturen nemmere kan nedbryde. Et farvel til plastik skulle ikke påvirke sikkerheden ved fyrværkeriet, men forbrugerne skal regne med en lille prisstigning.

Kræmmermarked i Vandel Idrætshal lørdag, den 8. februar

Der afholdes igen kræmmermarked, hvor private kræmmere og foreninger har mulighed for at leje en stand. Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museum er medarrangør af dagen og vil fra foreningens stand gøre opmærksom på, hvad der foregår på lokalarkiv og museum. En hvervekampagne sættes i gang i starten af 2020, og man kan denne dag tegne medlemskab på foreningens stand.

Museumsforeningen har desuden en stor loppe- og kræmmerbod, hvorfra der sælges effekter til absolut rimelige priser. Kom og prut om priserne, så både du og vi får noget ud af handlen.

Overskud af arrangementet går ubeskåret til driften af det foreningsdrevne Randbøl Sogns Museum.





Vandelgård

Gårdhistorie fortalt af Svend Aage Hansen

Thorbjørn Elkjærs nybyggede stuehus fra 2016

Vandelgård er blevet udflyttet fra Dalgasvej nr. 1. Jorden gik helt ud til Staghøjvej fra Grindstedvej til Amtsplantagen i syd. I 1812 bestod gården af 400 tønder land plus et tørveskær i Almstok mose. I 1859 påbegyndtes en udstykning under skiftende ejere. Der blev oprettet flere selvstændige brug af dens jord. I dag består jorden af 70 tønder land. Vejle-Vandel-Grindsted jernbanen har gået over gårdens jord i den periode, denne eksisterede. Der blev fra en lergrav i en 18-årig periode leveret ler til Vandel teglværk. Lyngen på den daværende hede blev hentet og brugt til fyring i bageovn, til tagdækning af huse og til fodring af kreaturer.

Ejere:

Benned Pedersen

1812: Laurids Laust Christensen

1860: Peter Laursen

1896: Niels Christian Laursen

1914: Ane Margrethe Laursen

1914: Peter Nielsen og Jakob Nielsen Andersen

1915: Peter Nielsen blev eneejer 3.8.1915

1915: Niels Utoft Nielsen

1918: C.P. Nissen

1918: Michael Michaelsen

1919: Anton Marinus Jensen

1920: Axel Christensen

1923: Jens Laursen

1924: Niels Peder Møller Petersen

1926: Peter Lauridsen Kloby

1933: Søren Lomholt

1959: Jens Lomholt

2015: Anders Steensgaard Sørensen

2016: Thorbjørn Elkjær

Det skal bemærkes, at fra 1915 og op til 1933 havde gården som regel hurtigt skiftende ejere, men da Søren Lomholt i 1933 og senere hans søn Jens Lomholt overtog gården, kom denne ind i en mere stabil periode.

I 2015 blev gården solgt til Anders Stensgaard Sørensen, som i 2016 solgte bygningerne inklusive 2 ha. jord fra til Thorbjørn Elkjær, der derefter byggede et nyt stuehus i villaplan, hvorefter han nedrev de eksisterende bygninger.

Gården var firelænget indtil 1979. Da blev den nordre længe nedrevet og fjernet.

Syd for gården blev jorden gennemgravet til grusproduktion fra 1970 til 1975. Herefter var jorden fuldstændig død og skulle genoprettes og opkalkes. Dette kostede til fulde det beløb, man havde fået ind ved grusgravningen.

Grusgravningen blev beskattet med 75% i skat, hvad der godt kunne virke lidt urimeligt.



Vandelgård 2016

Fotos af Hanne Damgaard Hansen

Under 2. verdenskrig fandtes der i en gammel mergelgrav - på grænsen mellem Vandelgård og Håkon Jøkers jord - en lyskasterstilling i lighed med den, der var anlagt på den nærliggende Højgård.

Der var også en antiluftskytsstilling – og i forbindelse hermed et stort motorrum til den generator, der skulle give strøm til lyskasteren.

Bemandingen bestod af 4 mand, som boede på Vandelgård i ca. 4 måneder. Senere flyttede de ned i et skur, som de selv byggede i forbindelse med anlægget. Skuret blev bygget af udskær og beklædt med Celotex. Taget var et halvtag. (Udskær består af af-savede skaller fra tømmerfabrikation, og Celotexplader består af sammenpressede træfiberplader).

Der blev også etableret et toilet i forbindelse hermed. Et felttoilet består af et hul i jorden med et bræt over. Når man har forrettet sin nødtørft, kaster man lidt jord henover, så eventuelle fluer undgås.

Jens Lomholt fortæller, at de naturligvis af og til var oppe at se til de 4 tyske soldater, der jo boede nabo til gården.

Blandt andet spurgte man de tyske soldater, om de ikke nok ville efterlade et gevær, når de tog hjem til Tyskland efter befrielsen, som var nært forestående.

Jo, det kunne sagtens lade sig gøre, blev der svaret, men en morgen tidlig, allerede ved firetiden, var tyskerne rejst, og da man gik derop for at finde det efterladte gevær, var det der ikke. De havde taget deres våben med.

Jens løb nu rundt og kiggede sig omkring, hvorved han også tog et kig ned i feltlatrinen, og her så han, at tyskerne havde smidt deres ammunition ned.

Den ville de ikke få brug for mere. Krigen var jo endt.



Foto 2016 af tom kostald

Randbøl Sogns Museumsforening inviterer hermed

i samarbejde med menighedsrådet

foreningens medlemmer til

kirkegårdsvandring på Randbøl Kirkegård

mandag, den 30. marts 2020 kl. 18 - ca. 21



Mødested: Randbøl kirkes P-plads

Efter kirkegårdsvandringen serveres kaffe m. brød for deltagerne i sognestuen ved Randbøl præstegård.

Arrangementet er gratis.

På bestyrelsens vegne

vel mødt

Svend Aage Hansen

Tørv og trolde: Forårsnaturtur til Rækkebjerge

Lørdag den 4. april 2020 kl. 13.00 – ca. 16

Mødested: Vi mødes ved Vandelhallens P-plads kl. 13.00 og kører samkørsel til P-pladsen ved Rækkebjerge på Sønder Egsgårdsvej, lige nord for passagen over Simmel Bæk, nordvest for Billund. Møder man op ved Rækkebjerge vil vandreturen starte ca. 13.20.

Praktiske oplysninger: Vi går ca. 4 km i roligt tempo. Medbring passende udetøj og godt vandrefodtøj.

Alle aldre er velkomne. Turdeltagelse koster 20 kr. for medlemmer og 30 kr. for ikke medlemmer; Børn gratis. Tilmelding er ikke nødvendig, bare mød op.

Turleder : Naturvejleder Peer Høgsberg, Mobil: 2364 0265 Email: peer.natur@gmail.com

Arrangør: Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museumsforening.

Læs mere på vores hjemmeside www.rslm.dk



Formand:	<i>Svend Aage Hansen, Gl. Åstvej 14, Vandel.</i>	<i>Tlf. 75 88 54 04</i>
Næstformand:	<i>Julius Guttesen, Tingkærvej 9, Randbøl</i>	<i>Tlf. 20 21 82 63</i>
Kasserer:	<i>Søren Pallesen, Gl. Stationsvej 34, Vandel</i>	<i>Tlf. 75 88 55 01</i>
Sekretær:	<i>Bente Lykkegaard, Rodalvej 50. Randbøldal</i>	<i>Tlf. 40 12 18 92</i>
Medlem:	<i>Hanne Damgaard Hansen, Mølleparken 49, Vandel</i>	<i>Tlf. 30 22 54 74</i>
Suppleant:	<i>Karen Margrethe Damkjær, Gl. Åstvej 8, Vandel</i>	<i>Tlf. 41 41 50 78</i>
Suppleant:	<i>Nikolaj Sørensen, Randbølvej, Vandel</i>	<i>Tlf. 30 74 53 76</i>

Randbøl Sogns Lokalarkiv og Museum, Grindstedvej 30, 7184 Vandel

E-mail: rslm.vandel@gmail.com, www.rslm.dk - **Tlf. 75 88 54 89, åbent torsdage 10-16**

Redaktion: Bente Lykkegaard/Hanne D. Hansen, **Ansvar** Svend Aage Hansen **Distribution:** Søren Pallesen.

Trykning: Billund Bogtrykkeri, Hovedgaden 12.1.sal, 7190 Billund. Mail: morten@billund-ugeavis.dk